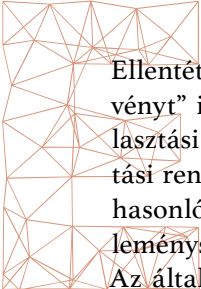

A polgármesterek hova álljanak?

Helyi és országos politikusok ideológiai pozíciója Magyarországon

KOVAREK DÁNIEL

Ellentétben a természettudományokkal, a politikatudomány kevés „törvényt” ismer. A legismertebb talán az a megállapítás, hogy a többségi választási rendszerek kétpártrendszert alakítanak ki, míg az arányos választási rendszerek ösztönzőként hatnak a sokpártrendszer kialakulására,¹ de hasonlóan meghatározó John D. May törvénye, amely a pártokon belüli véleménystruktúrával kapcsolatban fogalmaz meg egy klasszikus hipotézist.² Az általa leírt „görbevonalú egyenlőtlenség” (*curvilinear disparity*) szerint jelentős különbségek vannak a pártvezetők, tagok és támogatók ideológiai pozíciója között *egy adott párton belül is*, méghozzá a hierarchiában elfoglalt helyük függvényében: míg a felső és az alsó réteg „pragmatikus”, mérsékelt (bal- vagy jobboldali) pozíciót vesz fel, a közbülső réteg radikális, szélsőséges(en bal- vagy jobboldali) helyet foglal el a térmodellben.

May szerint ez a különbség elsősorban annak köszönhető, hogy eltérő ösztönzőkkel szembesül a pártelit, illetve a párt települési szintű vezetőkből, „mezei tagokból” és aktivistákból álló rétege. Előbbi csoport (politikai) sorsa többnyire egy ideológiailag heterogén választói tömb kezében van, ráadásul a centrista orientáció eszközként szolgálhat koalícióépítéshez vagy pártokon átívelő parlamenti többség előállításához. Utóbbi csoport tagjai ezzel szemben kizárólag pártjuktól vagy pártjuk erős embereitől remélhetnek kézzelfogható (anyagi és nem anyagi) juttatásokat, ösztönzőik pedig függetlenek attól, hogy a szélesebb, nem pártos közvélemény miként fogadja adott ügyekben képviselt pozíciójukat. Ellentétben a pártvezetők, illetve az országgyűlési képviselők és képviselőjelöltek szavazatmaximalizáló motivációival, az aktivisták és az egyszerű párttagok kevesebbszer és lassabban változtatják meg ideológiai vagy közpolitikai pozíciójukat, ritkábban igazítják azokat a párt stratégiai, szövetségkötési vagy kommunikációs céljaihoz.

¹ Vö. DUVERGER, Maurice, *Les partis politiques*, Armand Colin, Párizs, 1951.

² MAY, John D., *Opinion Structure of Political Parties: The Special Law of Curvilinear Disparity*, *Political Studies*, 1973/2., 135–151.

Ez a magyar belpolitikai viszonyok között különösen releváns lehet: gondoljunk az LMP-nek tulajdonított jobbratolódásra, amely toposzt számos médium és politikai szereplő hangoztatta a 2014-es országgyűlési választás előtt is,³ vagy akár a Jobbik néppártosodására, mérséklődési fordulatára.⁴

Ez a háromosztatú modell elméleti, de következményei nagyon is gyakorlatiak. Amennyiben a pártok „derékhada” valóban szélsőségesebb, mint azok vezetői és az utóbbiakat választott pozícióba juttató választói tömegek, egyfelől sérül a pártok ún. *linkage* funkciója, vagyis a választók elvárásai és a közpolitika-alkotás közötti kapcsolat megteremtése, a közvetítés az állampolgárok és a képviseleti intézmények között. Másrészt azokban a pártokban, amelyekben a bázisdemokrácia intézményei bizonyos szinteken működnek, de legalábbis az önkormányzati vagy a parlamenti választásokon indítandó jelöltek kiválasztásába a párttagok (delegáltjai) beleszólást kapnak, a helyi és területi párttisztviselők hajlani fognak ideológiailag szélsőségesebb jelöltek kiválasztására. Mindez polarizáltabb jelöltállományt hoz létre, ahol a bal- és jobboldali jelöltek közötti szakadék nagyobb lesz, mint ha ugyanezen pártok jelöltjeik kiválasztását az elnökségre vagy a választmányra bíznák. Az Európa-szerthe megfigyelhető csökkenő párttagsági adatok fényében pedig különösen felértékelődik, hogy a (kevés) párt- és pártoló tag mit gondol kívánatosnak közpolitikai és ideológiai dimenziók mentén.

May modelljének kiindulópontját a kétpárti, többségi, egyéni választókerületekben eldőlt választások és az ezek ideáltípusának számító angolszász rendszerek jelentették, amelyek sajátosságainak egy részéről azonnal látszik, hogy csekély relevanciája van a hazai politikai intézményrendszer és választói magatartást illetően.⁵ Részben az angolszász példáknak köszönhető az is, hogy az elméletből látványosan hiányoznak a polgármesterek. May a pártvezetői réteget (*top-leaders*) elsősorban mint országos választott közhivatalt betöltő politikusok csoportját definiálta (állam- és kormányfők, miniszterek, parlamenti képviselők, illetve képviselőjelöltek), de ide sorolta a párton belüli országos pozíciót viselő politikusokat is, így az elnökség és a választmány tagjait. A párttagok fennmaradó részét a *sub-leader* kategóriába sorolja – ide tartoznak a területi szervezetek vezetői és tisztviselői, továbbá minden „mezei” párttag és aktivista is. A fennmaradó, harmadik kategóriába a tagság nélküli, de annál népesebb csoportot alkotó szavazóbázis kerül.

³ KOVAREK Dániel, *Lehetnek más jelöltjeik? = Pártok, jelöltek, képviselők*, Szabad Kéz, Budapest, 2016, 189–219.

⁴ RÓNA Dániel, MOLNÁR Csaba, *Radikális változás? A Jobbik néppártosodása = Trendek a magyar politikában 2: A Fidesz és a többiek*, szerk. BODA Zsolt, SZABÓ Andrea, Budapest, 2017, 168–198.

⁵ Ettől független – és jelen tanulmány által nem vizsgált –, de releváns kérdés, hogy a May (*l. m.*, 136.) által leírt „nyílt választói vetélkedés” mennyiben megfelelő jellemzése a 2014-es magyarországi választásoknak, amelyek országgyűlési és önkormányzati jelöltjeit a későbbiekben elemzem.

A polgármester helye a magyar politikai rendszerben...

Magyarországon a polgármester hagyományosan kiemelkedik a helyi politika szereplői közül: közvetlen választás által elnyert mandátuma nagy legitimitációt biztosít számára, ő irányítja a hivatali munkát, a képviselő-testületet és vezeti annak üléseit, megkülönböztetett médiafigyelmet élvez, a döntéshozatal során mind kezdeményezőként, mint befolyásolóként kiemelkedő szereppel rendelkezik. Emellett a nagyobb, jellemzően 5–10 ezer fő feletti településeken többnyire pártjának helyi „erős embere”, a közvélemény számára így egyszerre jeleníti meg pártját, képviseli az önkormányzatot és funkcionál érdekkijáróként nagypolitikai kapcsolataira támaszkodva. Amíg a törvények lehetővé tették a mandátumhalmozást, a polgármesterek gyakran országgyűlési vagy megyei képviselői pozíciót is betöltöttek, tovább növelve láthatóságukat és politikai erőforrásaikat.⁶ A hazai polgármesterek befolyását emellett erősíti a középszint gyengesége is – vagyis az a tény, hogy a rendszerváltás óta eltelt időben a megyéknek nem sikerült fajsúlyos szereplővé válniuk.⁷

A 2010-es intézményi változtatások tovább erősítették a polgármester pozícióját. Önálló döntési jogkört kapott adott értékhatárig, illetve a testület/közgyűlés határozatképtelensége esetén, vétőjogával élve kötelezheti a testületet adott ügyek újratárgyalására. Immáron javaslatot tehet külsős alpolgármester személyére, és 2013-tól a jegyző feletti munkáltatói jogkört is ő gyakorolja a képviselő-testület helyett. Mindez az önkormányzatok vertikális hatalommegosztáson belüli meggyengülésével járt együtt: az államigazgatási feladatok áthelyezése a járásokhoz, a pénzügyi-gazdálkodási mozgásteret érintő korlátozások, a nagy ellátórendszereket (iskolák, kórházak) érintő változtatások, illetve a rendelkezésre álló források szűkülése mind az önkormányzatok súlyának leértékelődését vonták maguk után. A polgármesterek ezáltal – Dobos Gábor és Papp Zsófia kifejezésével élve – „egyre nagyobb urak [lettek] egy egyre kisebb uradalomban”.⁸ Politikai karakterüknek, ideológiai-közpolitikai elképzeléseiknek megismerése így talán fontosabb, mint valaha.

May elméleti keretében ugyanakkor a „senki földjén” találják magukat: bár választott közhivatali pozíciót töltenek be, az helyi és nem országos; többnyire ők állnak a területi (városi/megyei) szervezetek élén, de mégsem

⁶ VÁRNAGY Réka, *Polgármester vagy képviselő? A mandátumhalmozás jelensége a Magyar Országgyűlésben*, doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, 2013.

⁷ DOBOS Gábor, *Elmozdulás középszinten: a 2010-es önkormányzati választási reform hatásai a megyei önkormányzatokra*, *Politikatudományi Szemle*, 2011/4., 61–83.

⁸ DOBOS Gábor, PAPP Zsófia, *Változó intézmény, változó szerepek: a magyar önkormányzati rendszer átalakulása a polgármesterek szemüvegén keresztül* = *Trendek a magyar politikában* 2, 79.

anyagi ösztönzők nélkül, ideológiai elhivatottságból végzett politikai tevékenységről beszélhetünk, hiszen a főállású polgármesterség professzionális, fizetett politikai pozíció.⁹ Emellett számos civil szervezetnek *ex officio* tagjai vagy vezetői, és az inkumbencia előnyére támaszkodva az anyagi ösztönzőket relatíve könnyű ciklusokon keresztül megőrizniük. A polgármesterként megszerzett kapcsolati és politikai tőke ráadásul később könnyedén más választott politikai (országgyűlési, megyei képviselő) vagy kinevezés útján elnyert államigazgatási pozíciókká (járási és megyei kormány megbízottak) konvertálható.¹⁰ Amíg a település élén állnak, saját hatáskörükben dönthetnek számos szociális juttatásról, ami lehetőséget nyújt patronus–kliens viszonyrendszer kiépítésére a településen, valamint a közös javak pozitív és negatív ösztönzőként történő használatára a választók befolyásolása érdekében.¹¹

Annak függvényében, hogy mekkora ráhatással bírnak az alapszervezetek tagjai a jelöltállításra,¹² a polgármesterek valamelyest ki vannak szolgáltatva az aktivisták, párttagok döntésének, így ideológiai pozíciójukat az övékéhez kell közelíteniük, azaz May hipotézise alapján a szélsőérték felé kell tolniuk. Ugyanakkor a város képviselőletében, kistérségi és regionális társulásokon, megyei közgyűléseken, társadalmi szervezetek vagy saját képviselő-testületük ülésein számos alkalommal konfrontálódnak ellentétes véleménnyel, illetve vannak ösztönözve arra, hogy törésvonalakon átívelő koalíciókat építsenek és *gentlemen's agreement*eket kössenek politikai riválisaikkal; ez utóbbi szocializációs élmény a mérsékelt ideológiai pozíciót elfoglaló pártelittel rokonítja őket.¹³ May tanulmányában egyetlen esetben említették meg a „nagyvárosi polgármesterek”,¹⁴ de ők is csupán egy, az 1972-es demokrata elnökjelölt párton belüli ellenzékének számító csoportként – őket a szerző a pártelithez sorolja, de további támpont nélkül hagyja az olvasókat azt illetően, hogy ez eseti vagy általános érvényű döntés.

Márpedig a polgármesterek ideológiai pozíciójának komoly jelentősége van: amennyiben a pártszínekben indulás valóban „megköti a képviselő gondolkodását”, akik így elsősorban pártjuk „megbízottjai lesznek és csak

⁹ DOBOS Gábor, VÁRNAGY Réka, *Ki az úr a háznál? Döntéshozatal a magyar önkormányzati rendszerben*, Pro Publico Bono, 2011, 7.

¹⁰ VÁRNAGY, I. M.; DOBOS, PAPP, I. M.

¹¹ KOVAREK Dániel, RÓNA Dániel, HUNYADI Bulcsú, KREKÓ Péter, *Scapegoat-Based Policy Making in Hungary*, *Intersections East European Journal of Society and Politics*, 2017/3., 63–87; MARES, Isabela, YOUNG, Lauren E., *The Core Voter's Curse: Clientelistic Threats and Promises in Hungarian Election*, *Comparative Political Studies*, 2018/11., 1441–1471.

¹² Ehhez lásd KOVAREK Dániel, Soós Gábor, *Cut From the Same Cloth? A Comparative Analysis of Party Organizations in Hungary = Organizational Structures of Political Parties in Central and Eastern European Countries*, szerk. SOBOWSKA-MYŚLIK, Katarzyna, KOSOWSKA-GĄSTOŁ, Beata, BOROWIEC, Piotr, Jagiellonian University Press, Kraków, 2016, 185–208.

¹³ Az önkormányzatok erőforrásainak szűkülése jelentős ösztönző (sőt kényszerítő) erő a polgármesterek számára, hogy a többi szféra külső szereplői felé nyissanak. Lásd TAMÁS Veronika, *Politikai élet a helyi önkormányzatokban*, MTA TK, Budapest, 2014, 82–101.

¹⁴ MAY, I. M., 143.

másodsorban a lakosság”,¹⁵ nem mellékes, hogy a településvezetők érdemben másképp gondolkodnak-e ideológiai kérdésekről, mint pártjuk elitje. Tudható, hogy a polgármesterek és az önkormányzati képviselők maguk is egyfajta „garanciaként” tekintenek párttagságukra: a nyíltan vállalt párt-hovatartozás a választópolgárokon túl a település többi politikusát is orientálja, akik számára „biztonságot jelent” és kiszámíthatóbbá teszi a megválasztott képviselő jövőbeni döntéseit.¹⁶ Mindez csak akkor áll, ha a párt országos politikusai és polgármesterei kongruens pozícióból cselekednek. Mivel az elmúlt évtizedben a polgármesterek szerint is fontosabb elvárássá vált, hogy az apparátus politikailag meghatározott célokat teljesítsen, releváns kérdés, hogy a „saját pártjuk által kijelölt irányvonal”¹⁷ miképpen fordítódik le a városok élén álló politikusok fejében. Másfelől az utóbbi tíz év az országgyűlési képviselők, kormánytagok helyi befolyásának növekedését hozta magával, így e tekintetben sem elhanyagolható, hogy van-e érdemi különbség a polgármesterek és a nagypolitika szereplői között ideológiai pozíciójukat tekintve.

...és May modelljében

Jelen tanulmányban – korábbi empirikus munkákhoz hasonlóan¹⁸ – én is a görbevonalú egyenlőtlenség empirikus elemzésére vállalkozom. Az írás célja, hogy elhelyezze a 10 ezer fő feletti települések polgármestereit May elméleti keretében, továbbá hogy vizsgálja annak empirikus relevanciáját a hazai viszonyok közepette. Így arra a két kérdésre keresi a választ, hogy (1) a magyar polgármesterek csoportja ideológiai pozíciója alapján a párt top-leader vagy sub-leader csoportjához tartozik (vagyis hogy az országgyűlési képviselőkkel, elnökségi és választmányi tagokkal vagy inkább a területi vezetőkkel, helyi szervezetek aktivistáival, pártdelegáltakkal rokoníthatók), továbbá hogy (2) a polgármesterek, valamint az országgyűlési képviselőjelöltek és a szavazók egymáshoz képest hol helyezkednek el az ideológiai térben (vagyis hogy van-e véleményazonosság köztük, vagy épp hogy drasztikusan különböznek a párt egyes rétegei bal–jobb pozíciójukat illetően).

Mindezt elsősorban a Fidesz(–KDNP) példáján vizsgálom, praktikus okokból: a párt 2010-es földcsuszamlásszerű (országos és helyi szintű) győzelmei következtében az egyetlen politikai szereplő maradt, amelynek politi-

¹⁵ TÓTH Adrienn, *Országos pártok – helyi önkormányzatok*, Politikatudományi Szemle, 2013/3., 133–134.

¹⁶ TÓTH, I. m., 132.

¹⁷ DOBOS, PAPP, I. m., 75.

¹⁸ Lásd például VAN HAUTE, Emilie, CARTY, Kenneth, *Ideological Misfits: A Distinctive Class of Party Members*, Party Politics, 2011/6., 885–895; van HOLSTEYN, Joop J. M., DEN RIDDER, Josje M., KOOLE, Ruud A., *From May's Laws to May's Legacy: On the Opinion Structure Within Parties*, Party Politics, 2017/3., 471–486.

kusai és szavazói¹⁹ egyaránt nagy (de legalábbis empirikus vizsgálatokhoz elégséges) számban szerepelnek a politikai elitet vizsgáló kutatások válaszadói között. A politikusok ideológiai pozíciójának meghatározására a kérdőíves bal–jobb önbesorolást használom: a Comparative Candidate Survey (CCS) és a Political Leaders in European Cities (POLLEADER) kutatások legfrissebb, magyar politikai elitre vonatkozó adatainak összevetésével képet alkothatunk a polgármesterek és az országgyűlési képviselőjelöltek ideológiai különbözőségeiről (vagy azonosságáról). Előbbi felmérés a 2014-es parlamenti választásokat közvetlenül megelőző és követő hónapokban készült, míg utóbbi 2015-ben került lekérdezésre. A CCS az összes releváns hazai párt listás és egyéni jelöltjeinek, míg a POLLEADER a 10 ezer fő feletti települések polgármestereinek online megkérdezésén alapult,²⁰ mindkét esetben a teljes sokaságot célozva. Megjegyzendő, hogy miként az a politikai elitet vizsgáló kutatásoknál gyakran előfordul, a minták nem tekinthetők statisztikai értelemben véletlennek: az önszelekció, vagyis a polgármesterek, képviselőjelöltek válaszadási hajlandósága torzító hatással bír.

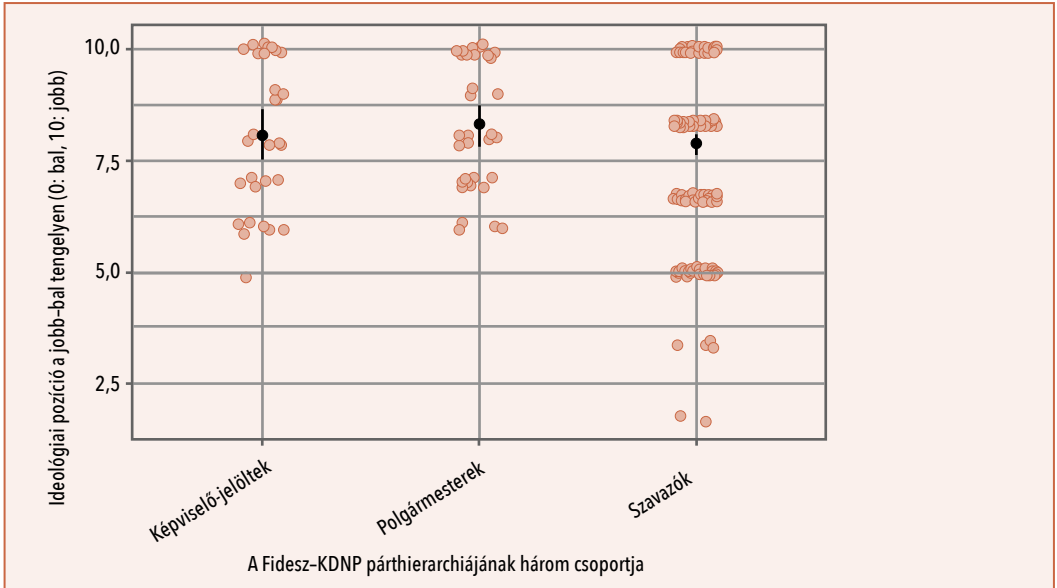
Érdeemes áttekinteni, milyen várakozásaink lehetnek a polgármesterek párton belüli tapasztalatait mérő változókat illetően, annak függvényében, hogy őket a top-leader vagy inkább a sub-leader csoporthoz tartozónak tekintjük. Néhány változó mindkét esetben hasonló kapcsolatot valószínűsít: például megyei vezetőnek vagy képviselőnek lenni mindenképpen a ranglétra köztes pozíciójának megfeleltethető politikai tapasztalat, így – az elmélet alapján – szélsőségesebb ideológiai pozícióval jár együtt. Ezzel szemben a nagypolitikai tapasztalat, így a parlamenti képviselőként eltöltött évek száma szükségszerűen a mérséklődés felé hat. Az igazán érdekes kérdés azonban a polgármesteri munka és a poszttal járó politikai tevékenységek számszerűsített hatása: amennyiben a polgármesterek a területi vezetők-höz, a regionális tisztségviselőkhöz hasonlíthatók, minél régebb óta tagjai pártjuknak, töltik be a polgármesteri pozíciót, illetve minél több idejüket fordítják pártösszejöveteleken való részvételre, annál valószínűbb, hogy a szélsőértékhez közelebbi ideológiai pozíciót fognak fölvenni May szocializációs hipotézise alapján. Ugyanezen politikai tapasztalatok, tevékenységek mérsékeltebb (fideszes polgármesterek esetén: kevésbé jobboldali) ideológiai pozícióval fognak együtt járni, ha a polgármesterek „referenciacsoportja” a hazai közéletben az országgyűlési képviselőket, képviselőjelölteket és elnökségi tagokat magában foglaló pártelit.

¹⁹ A Fidesz–KDNP választóira vonatkozó megállapítások két, 1200 fős reprezentatív, a Medián által készített felmérés adatain alapulnak. Az eredmények változatlanok, akár a 2014-es, akár a 2015-ös adatbázisra támaszkodunk.

²⁰ E megszorítás fényében a tanulmány „polgármester” alatt végig a 10 ezer fő fölötti települések élén álló politikusokat érti, amikor az empirikus elemzés eredményeit ismerteti, még ha ezt külön nem is jelzi.

Egyik tizenkilenc, a másik kettő egy híján húsz

Az adatok alapján (1. ábra) nagyfokú, közel teljes kongruencia jellemzi a Fidesz három szintjét, vagyis parlamenti képviselőit és képviselőjelöltjeit, polgármestereit és szavazóit: az elvégzett statisztikai tesztek²¹ alapján szignifikáns különbség nem mutatható ki ideológiai pozíciójukat illetően.

1. ábra: Az ábra a Fidesz–KDNP véleménystruktúráját szemlélteti az országgyűlési képviselőjelöltek, a polgármesterek és a párt szavazói bal–jobb pozíciójának tükrében. Minden színes kör egy tényleges válaszadót (polgármestert, parlamenti listás vagy egyéni képviselőjelöltet, illetve szavazót) jelöl. Utóbbi csoport válaszai eredetileg nem 0–10 skálán voltak rögzítve, ezért azok valamelyest eltérő mintázattal koncentrálódnak; az átlagok (8,09, 8,27, illetve 7,90 – feketével jelölve) egyetlen páros összehasonlításban (szavazók kontra képviselőjelöltek, képviselőjelöltek kontra polgármesterek, polgármesterek kontra szavazók) sem különböznek szignifikánsan.

Ez cáfolja May hipotézisét, amelynek okait csak találgathatjuk: a legvalószínűbb magyarázatnak az tűnik, hogy a hazai, európai szinten is szélsőséges mértékűnek számító polarizáció²² hatására mind a pártelit, mind a szavazók oly mértékben húzódtak ki a bal–jobb skála szélső értékei felé, hogy

²¹ Kétmintás t-próba a Fidesz–KDNP szavazóinak, polgármestereinek és képviselőjelöltjeinek bal–jobb pozícióját összehasonlítva.

²² Vö. VEGETTI, Federico, *The Political Nature of Ideological Polarization: The Case of Hungary*, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Sciences*, 2019/681., 78–96.

nemcsak az ideológiai közép, hanem a mérsékelt bal/jobbs is kiüresedett. Így ha volt is valaha érdemi különbség a véleménystruktúrában helyi vezetők, országos politikusok és szavazók között, az 2014/2015-re biztosan eltűnt.

Mindez alátámasztja a hazai polarizációra vonatkozó ismereteinket, amelyek annak elitvezérelt, stratégiai jellegét hangsúlyozzák. A Fidesz polgármesterei nem különböznek érdemben az összes polgármester alkotó mintától abban a tekintetben, hogy milyennek értékelik településükön a politikai konfliktus mértékét, sőt az átlagos érték még alacsonyabb is: 3,94 kontra 4,34, ahol a skála 1-től („teljes konszenzus”) 10-ig („nagyon konfliktusos”) terjed. Mindez tehát arra enged következtetni, hogy a polgármesterek ideológiai pozíciója nem helyi (pártos) konfliktusok eredményeképp tolódott a szélsőérték felé, hanem sokkal inkább szocializációs, homogenizációs – a polgármesterek és a Fidesz pártelitje, valamint a párt és szavazói közötti – trendek hatására.

Ami a polgármesteri poszttal, illetve párttagsággal együtt járó tevékenységeket illeti, az elemzés eredményei alapján a polgármestereket szocializációjuk, illetve annak ideológiai pozíciójukra gyakorolt hatása az országos politikusokkal (pártelittel) rokonítja. A regressziós modellben a párttagként eltöltött évek és a pártösszejövetelekre fordított idő ugyanis pozitív kapcsolatban áll a mérsékeltbb ideológiai pozícióval: vagyis a Fidesz polgármesterei minél több időt töltöttek szorosán vett párttevékenységekkel, annál közelebb állnak az ideológiai középhez és annál messzebb a bal–jobb dimenzió jobboldali szélsőértékétől. Ugyanilyen irányú kapcsolatot látunk a „megyei és országos szervekkel” való találkozókra fordított idő esetén, ami valószínűleg annak a jele, hogy míg egy polgármester a pártját, sőt adott esetben akár kollégáit is megválogathatja (lásd a Jobbik által gründolt Magyar Polgármesterek Közösségét vagy az MSZP háttországának számító Baloldali Önkormányzati Közösséget), addig az ideológiailag heterogénebb állami és regionális szereplőket, amelyekkel a település képviselője során interakcióra kényszerül, már nem. A megyei képviselőként eltöltött évek „szélsőségesebb” ideológiai pozícióval járnak együtt, vagyis a helyi szintű tapasztalat a May által feltételezett irányú kapcsolatot mutat a bal–jobb önbesorolással.

Összegzés és kitekintés

Az empirikus elemzés demonstrálta, hogy a Fidesz(–KDNP) 10 ezer főnél nagyobb településeket vezető polgármesterei ideológiai pozíciójukat, illetve annak párton belüli szocializációra és tapasztalatra vonatkozó interakcióit tekintve a területi vezetők és regionális tisztségviselők helyett sokkal inkább a választott közhivatalt és pártvezetői posztot betöltő nagypolitikai

szereplőkkel alkotnak egy elitcsoportot. A pártot ugyanakkor látványos kongruencia jellemzi mindhárom – választói, aktivista és pártelit – szintjén.

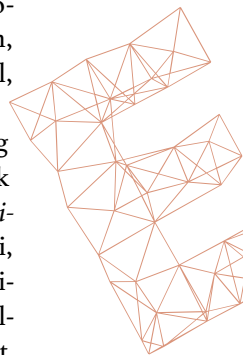
Kérdés, hogy a fentiek mennyi útravalót adnak az őszi önkormányzati választások jelöltkiválasztásához, potenciális polgármesterei arcélinek megrajzolásához. Míg a Fidesz esetén a legtöbb hivatalban lévő polgármester biztos számíthat arra, hogy jelöltként 2019 őszén is megmérettetheti magát, addig az ellenzéki jelöltek személyét sokkal nehezebb előre látni, emellett párttagságuk is változékonyabb,²³ a bal–jobb pozíció szempontjából kevésbé jelent fogódzót a választópolgárok (és a politológia művelői) számára. Az ellenzéki pártoknak – az MSZP-t leszámítva – 2010 óta kevés lehetőségük nyílt arra, hogy a helyi politika első vonalából bizonyítsanak a választóknak. A Momentum például, ellentétben több más párttal, több ízben is „magára vállalta” a jelöltállítást időközi önkormányzati választásokon, de rákosszentmihályi vagy kőbányai jelöltjeik kevésbé szolgálhatnak orientációs pontként, hiszen szocio-demográfiaiilag a párt generációs imidzsétől (illetve 2018-as, egyéniben indított országgyűlési képviselőjelöltjeitől) markánsan elütöttek. A Jobbik kapcsán tudható, hogy polgármestereik a párt mérséklődő évei alatt is gyakran a radikális és szélsőséges helyi kormányzás megtestesítői voltak.²⁴ Ez azonban szintén keveset árul el a párt várható önkormányzati jelöltjeiről, részben mert a már korábban megnevezett (például orosházi és egri), illetve a jövőben megnevezendő polgármester-jelöltjeiknek egy ideológiailag és szocio-demográfiaiilag igen heterogén, a DK-tól a Jobbikig terjedő spektrumot kellene lefedniük, hogy vonzó jelöltté válhassanak a hagyományos törésvonalak különböző oldalain álló ellenzéki választók tömegeinek szemében. Emellett a Jobbik színeiben vagy támogatásával korábban mandátumot nyert polgármesterek – így Ásotthalom, Devceser vagy Tiszavasvári első emberei – jelentős része távozott a pártból, és mostanra a Mi Hazánk párttagságát erősíti.

Kérdéses továbbá, hogy May elméleti modellje mennyiben állja meg a helyét a kisebb, önállóan a parlamenti küszöb környékére mért pártok esetében. A szerző maga is „jelentős és közepesen jelentős” (*major and semi-major*) pártokról beszél,²⁵ ráadásul a centrális erőter intezményi adottságai, a rendszeressé váló számvevőszéki és házelnöki bírságok, illetve a koordinációs kényszerrel kapcsolatos ellenérzések fényében közel sem egyértelmű, hogy az ellenzéki képviselőjelöltek pártjuk elitjébe tartoznának – mint ahogy az sem, hogy egy kispárti létre ítéltetett, önállóan választókerületet a „tisztségtelenül egyenlőtlen feltételek” mellett zajló szabad választáso-

²³ Lásd például a KDNP korábbi budapesti elnökét, aki rövid ideig a teljes ellenzék közös polgármester-jelöltként volt megnevezve Budapest IV. kerületében, vagy Szeged alpolgármesterét, aki korábbi SZDSZ-es és Együtt-politikusként csatlakozott a közelmúltban a Momentumhoz.

²⁴ KOVAREK, RÓNA, HUNYADI, KREKÓ, I. m.

²⁵ MAY, I. m. 139.

kon²⁶ nyerni nem tudó párt jelöltjének (vagy akár vezetőjének) lenni hasonlóan vonzó anyagi és közhivatali ösztönzőket jelentene.

A tanulmány eredményei ezzel együtt is árnyalják azt a képet, amelyet a helyi politika kutatói jóvoltából ismerünk a helyi és az országos szint viszonyát illetően Magyarországon. A nagypolitika „rátelepedése” a helyi politikára, illetve a „nagypolitika primátusa” a pártok politikai szocializációját illetően²⁷ kétségtelenül igaz, ugyanakkor a nagypolitika nem „erőből” dominálja a helyi szintet – annak legfontosabb szereplőjét, a polgármestert ugyanis sikeresen „kooptálta”. Ideológiai pozíciójukban a Fidesz polgármesterei sikeresen „hasonultak” a párt országos politikusaihoz; hogy ez a mostanra eltörölt mandátumhalmozás vagy a Fidesz sajátos szervezeti-szocializációs kereteinek következménye, pusztán az adatok alapján nem állapítható meg. A hazai politikatudomány jövőbeli feladata lehet, hogy bővítse ismereteinket a kisebb, 10 ezer fő alatti települések élén álló politikusokról; hogy adatgyűjtésre és -elemzésre vállalkozzon a „mezei” párttagok és aktivisták ideológiai pozíciójáról; valamint hogy részletesebben feltárja, jelen tanulmány megállapításai mennyiben állják meg a helyüket a hasonló méretű településeken még polgármestereket adni képes ellenzéki pártok (MSZP, Jobbik) esetében. A pártos, ideológiai polarizáció megértéséhez közelebb vihet, ha a települési szintben gyökeredző kiindulópontjainak is figyelmet szentelünk, legyen szó polgármesterekről vagy a helyi politika más magyarországi szereplőiről.

²⁶ A 2018-as országgyűlési választások „egyenlőtlen játéktérben zajló szabad választás” jellegéhez lásd TÓTH Csaba, SZABÓ Andrea, *A győztes mindent visz? A 2018-as választás eredményei = Várakozások és valóságok. Parlamenti választás 2018*, szerk. BÖCSKEI Balázs, SZABÓ Andrea, MTA TK PTI, Napvilág Kiadó, Budapest, 2018, 19–42.

²⁷ Vö. BŐHM Antal, *Az önkormányzati választások a parlamenti választások tükrében*, idézi Dobos, I. m., 78.